

7. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: У 5-ти т. / В. О. Сухомлинський. – К., 1976-1977.
8. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв.: У 5-ти т. – К., 1976-1977. – Т. 2. – С.149-416.
9. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв.: У 5-ти т. – К., 1976-1977.

Галина Треба

ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ (ЗА ПЕДАГОГІЧНОЮ СПАДЩИНОЮ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО)

На основі педагогічних поглядів Василя Сухомлинського розглянемо проектну діяльність як чинник формування професійної компетентності майбутнього фахівця. Спираючись на метод проектів, В. О. Сухомлинський намагався викликати творчість педагога, що є «однією з ділянок педагогічної цілини» [9, с. 565]. Він вважав, що «справжній педагогічній творчості властиві риси дослідження, творчого узагальнення своєї праці» [8, с. 16]. В. О. Сухомлинський творчість трактує як могутній стимул духовного життя. Відсутність творчого начала в духовному житті вбиває інтерес до навчання. Цілком справедливо він зауважує: «Дайте дитині радість розумової праці, радість успіху у навчанні» [8, с. 159].

Такою творчою працею можна вважати проектну діяльність, яка створює умови для творчої самореалізації учнів, підвищує мотивацію до навчання, сприяє розвитку інтелектуальних здібностей. Метод проектів є інноваційною педагогічною діяльністю, яка спрямована на оволодіння різними способами творчої, дослідницької, експериментальної діяльності, духовне та професійне становлення особистості через активні дії і створення суб'єктом власної стратегії навчання, коли увага переноситься на процес набуття школярами знань, умінь, навичок, життєвого досвіду, що трансформується в компетенції.

За своєю сутністю робота над проектом має інноваційний характер: вимагає від учнів застосовувати нові знання, спираючись на засвоєний раніше матеріал; виробляє вміння діяти і приймати рішення самостійно чи в складі команди та розв'язувати конфлікти; шукати, компонувати та застосовувати нову інформацію з різноманітних джерел, використовуючи сучасні технології для виконання конкретних завдань; розвиває критичне мислення та прагнення до творчості, саморозвитку; формує бажання і здатність самостійно вчитися.

Метод проектів є педагогічною технологією, яка відображає реалізацію особистісно зорієнтованого підходу в освіті (саме педагогічною технологією, хоча у назві технології використовують слово «метод»), сприяє формуванню вміння адаптуватися до швидкозмінних умов життя людини постіндустріального суспільства.

Сучасне реформування освіти в Україні стосується насамперед створення нових освітніх стандартів, оновлення й перегляду навчальних програм, змісту навчально-дидактичних матеріалів, підручників, форм і методів навчання. Цілеспрямоване набуття молоддю знань, умінь і навичок, орієнтація на розвиток компетентності, на розробку й реалізацію ефективних механізмів її формування є важливою складовою освітньої політики держави.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю подолання низки протиріч, головними серед яких слід вважати суперечність між потребою впровадження навчальних курсів у цілісну практикоорієнтовану систему навчання і традиційною орієнтацією більшості навчальних дисциплін на абстрактно-знаннєве функціональне навчання студентів основним поняттям і операціям, які відривані від цілісної соціокультурної ситуації.

Аналіз останніх джерел і публікацій свідчить, що проблемі професійної компетентності присвячено чимало робіт у галузі психології та педагогіки (Д. Алферова, Л. Лебедик [1-4], А. Маркова, В. Мижериков, Н. Разіна, М. Рижаків, В. Семиченко, В. Стрельников [5-7], В. Сухомлинський [8-10], Є. Шишов та ін.). Цей аналіз науково-методичної літератури дав змогу виділити проблематику досліджень актуальності і практичної реалізації головних постулатів Василя Олександровича Сухомлинського в сучасній школі, співвіднести різноманітні точки зору науковців до гуманізму як одного з невід'ємних складових ефективною практичної діяльності викладачів на

заняттях. За останні десятиліття з'явилися численні публікації, присвячені аналізу проектного методу, у його основі лежать ідеї Дж. Дьюї. Слід відзначити, що проектна діяльність як засіб формування професійної компетентності суб'єктів педагогічного процесу ще не була предметом самостійного дослідження.

Експериментальну базу нашого дослідження становив Державний навчальний заклад «Гадяцьке вище професійне аграрне училище», де доведено, що, виконуючи проект, суб'єкт навчання розвиває операції мислення, навички пошуку інформації, аналізу, експериментування, прийняття рішення, самостійної роботи й роботи в групах. У них розвиваються навички виготовлення виробів, поглиблюються знання та розуміння матеріалів, виробничих процесів та професій. Вони здатні застосувати та поглиблювати знання, отримані в галузі інших природничих наук, мистецтві, математиці та гуманітарних науках. Вони розвиваються як творчі, активні особистості, здатні вчитись самостійно.

Метод проектів дозволяє учням учитися на власному досвіді й досвіді інших у конкретних справах і приносить задоволення учням, які бачать продукт власної праці. Адже В. Сухомлинський був переконаний, що творчість починається там, де інтелектуальні й естетичні багатства, здобуті раніше, стають засобом пізнання, освоєння, перетворення світу.

Ми ґрунтувалися також на позиції В. Стрельнікова, що «класичне проектування в технічних науках традиційно розуміється як підготовчий етап виробничої діяльності. Воно призначене для вирішення актуальної технічної проблеми, основою його є винахід; зміст проекту визначається ціннісними орієнтаціями; у процесі проектування моделюється певний об'єкт; у підсумку проект придатний для масового тиражування» [6, с. 348].

Автор справедливо застерігає, що, хоча ці характеристики мали б бути збережені в педагогіці, часто вони ігноруються, що веде до хаосу в термінології, унеможливує розуміння наукових результатів. Знайдено такі варіанти визначень: 1) «виращування» новітніх форм спільності педагогів, учнів, педагогічної громадськості, нових змісту і технологій освіти, засобів і технологій педагогічної діяльності і мислення; 2) діяльність, спрямована на розробку і реалізацію освітніх проектів, під якими розуміються оформлені комплекси інноваційних ідей в освіті, у соціально-педагогічному русі, в освітніх системах і інститутах, у педагогічних технологіях; 3) попередня розробка основних деталей діяльності учнів і педагогів тощо [6, с. 349].

Та все ж, виходячи з класичних уявлень про сутність проектування, зберігаючи його ключові особливості, проектуванням у діяльності педагога є цілеспрямована діяльність щодо створення проекту, орієнтованого на масове використання [6, с. 349].

В. Стрельниковим встановлено, що діяльність викладача передбачає певне співвідношення й інтеграцію традицій і новаторства, норми і творчості. З одного боку, високий професіоналізм проектантів означає бездоганне знання апробованих методів і засобів своєї роботи, їх оптимальне використання, з іншого боку, має носити творчий характер, передбачаючи прагнення розвивати й удосконалювати як свій власний досвід у цій галузі, так і інтегрований досвід співтовариства педагогів, методистів і викладачів [6, с. 350].

Автор вважає, що у професійній діяльності викладача проектування відіграє винятково важливу роль, адже воно обґрунтовує і водночас реалізує процеси впровадження теоретичних розробок. Проектування потребує синтезу різноманітних знань: педагогічних, психологічних, філософських, соціологічних, історичних, екологічних, медичних, правових, технічних, інформаційних тощо. Це викликане колосальною відповідальністю не лише за технологічну сторону дидактичного процесу, а й за життя і психічний стан людей, що беруть участь у реалізації даного проекту. Якщо для технічного проекту можна перерахувати й описати всі елементи, конструктивні вузли й умови, що забезпечують його впровадження, то для інтерактивної технології навчання проробити таку роботу буває украй важко через багатофакторність педагогічного явища і індивідуальні особливості суб'єктів його реалізації. Проекти інтерактивних технологій навчання мають бути більш гнучкими порівняно з технічними і мати певний резерв для корекції окремих вузлів [6, с. 350].

Нашим дослідженням доведено, що творча проектна діяльність: формує навички самостійної орієнтації у навчальній, науково-методичній та довідковій літературі, вчить добувати необхідну інформацію самостійно; активно розвиває у майбутнього фахівця основні види мислення; сприяє їх психічному розвитку; зберігає та підсилює «самість» майбутнього фахівця, намагання створювати, творити тощо; робота з «непіддатливим матеріалом» зміцнює емоційно-вольову сферу майбутнього фахівця; сприяє розвитку інтелектуальних здібностей, вчить мислити від абстрактного до конкретного; залучає майбутніх фахівців до реальної самоосвіти; сприяє інтеріоризації, тобто переходу від зовнішніх дій до внутрішнього плану та екстеріоризації, тобто переходу внутрішніх дій

до зовнішніх, тобто трансформацію їх; допомагає майбутньому фахівцеві усвідомлювати себе творцем своєї діяльності; посилює позитивну мотивацію учіння, бо проект вибирається та реалізується на основі власних інтересів, потреб та можливостей; формує творче системне мислення; привчає майбутніх фахівців до цілеполюючої діяльності, яка є головним компонентом перетворення інформації, енергії, самого себе; сприяє формуванню культури ділового спілкування, умінню аргументовано захищати свої позиції; посилює уяву, яка є значним стимулом для народження нових ідей, пошуку альтернативних рішень, їх аналізу та синтезу, як основи інноваційного мислення; формує внутрішній план дій та реалізує його на практиці.

Проектне навчання стимулює і посилює позитивну мотивацію до навчання, тому що воно: особистісно-орієнтоване; активізує безліч дидактичних підходів – навчання у процесі діяльності, незалежні заняття, сумісне навчання, мозковий штурм, рольові ігри, евристичне та проблемне навчання, дискусія, командне навчання; самомотивуюче, що означає зростання інтересу та включення в роботу в міру її виконання; підтримує педагогічні цілі в когнітивній, афектній та психомоторній галузях на всіх рівнях – знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез; дозволяє вчитись на власному досвіді та досвіді інших безпосередньо в конкретній справі; приносить задоволення майбутнім фахівцям, які бачать продукт своєї власної праці. Воно створює умови для їхньої творчої самореалізації, підвищує мотивацію до учіння, сприяє розвитку їх інтелектуальних здібностей, самостійності, відповідальності, умінню планувати, приймати рішення, оцінювати результати. Майбутні фахівці набувають досвіду вирішення реальних проблем у майбутньому житті.

Основними принципами проектного навчання є добровільність вибору виду діяльності кожним учнем; врахування інтересів та психологічних особливостей певної вікової групи; посиленість роботи, доведення її до логічного кінця; формування основ культури праці, якісне виготовлення та естетичне оформлення об'єктів; корисна значимість виконаних проектів; дотримання правил безпеки праці.

Надзвичайне захоплення методом проектів на шкоду систематичному навчанню призвело до «розчарування» педагогів в цьому методі. Однак за останній час у зв'язку зі становленням парадигми особистісно-орієнтованої освіти метод проектів переживає друге своє народження як ефективне доповнення до інших технологій, що сприяють становленню особистості майбутніх фахівців як суб'єктів діяльності та соціальних відносин.

Творча спадщина В. О. Сухомлинського переконує нас у різноманітності педагогічних підходів до формування особистості учня. Нині, у період активних пошуків ефективних методів виховання гуманістичних цінностей, практична діяльність Василя Олександровича є надійним помічником у вирішенні цих важливих завдань. Розроблена ним педагогічна система не тільки збагатила педагогічну науку новаторськими ідеями і положеннями, внесла вклад як у теорію, так і в практику утворення і виховання, але і склала значний, революційний етап у розвитку вітчизняної педагогічної думки.

Отже, можна зазначити, що системне впровадження проектної технології в закладі освіти сприятиме тому, що учні, студенти опановують її не тільки як навчальну технологію, а й як метод організації та планування своєї подальшої життєдіяльності, критичного мислення, уміння самостійно здобувати знання, творчо підходи до виконання навчальних завдань як активного виховного засобу.

Для включення кожного майбутнього фахівця в активний пізнавальний процес, який застосовується на практиці отриманих знань повинно бути створено адекватне навчально-предметне середовище, яке забезпечувало б можливість вільного доступу до різних джерел інформації, спілкування з колегами, працювати разом під час вирішення різних проблем. Найбільш перспективним у цьому відношенні є метод проектів.

Список використаної літератури

1. Лебедик Л. В. Компетентнісний підхід у підготовці викладачів вищої школи до проектування дидактичних систем в умовах магістратури / Л. В. Лебедик // Зб. наук. пр. ПНПУ імені В. Г. Короленка. – Випуск 66-67. – Наукове видання «Педагогічні науки». – Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2016. – С. 53-58.
2. Лебедик Л. В. Критерії готовності майбутнього викладача до проектування дидактичних систем / Л. В. Лебедик // Зб. наук. пр. ПНПУ імені В. Г. Короленка. – Випуск 69. – Наукове видання «Педагогічні науки». – Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2017. – С. 69-73.
3. Лебедик Л. В. Модульний підхід у підготовці викладачів вищої школи до проектування дидактичних систем в умовах магістратури / Л. В. Лебедик // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: «Педагогічні науки». – м. Старобільськ. – № 6 (303) жовтень 2016. – Частина II. – С. 52-60.
4. Лебедик Л. В. Підготовка викладача вищої школи до проектування дидактичних систем на основі культурологічного підходу / Л. В. Лебедик // Імідж сучасного педагога. – 2015. – № 10. – С. 14-18.

5. Стрельников В. Ю. Эргономичный подход до проектування педагогічних процесів у вищій школі / В. Ю. Стрельников // Сучасні проблеми гуманітаристики: світоглядні пошуки, комунікативні та педагогічні стратегії : Матеріали VI Всеукр. наук.-практ. конфер. / Редкол. Бошицький Ю. Л., Чернецька О. В., Українець С. Я. – Рівне : О. Зень, 2016. – 200 с. – С. 154-158.

6. Стрельников В. Ю. Проектування вчителем інтерактивних технологій навчання на основі електронних освітніх ресурсів / В. Ю. Стрельников // Фізико-математична освіта : науковий журнал. – 2017. – Випуск 4(14). – С. 348-351.

7. Стрельников В. Ю. Проектування змісту навчання з метою його інтенсифікації / В. Ю. Стрельников // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: «Педагогічні науки». – м. Старобільськ. – № 6 (303) жовтень 2016. – Частина I. – С. 50-57.

8. Сухомлинский В. О. Сердце отдаю детям / Василь Олександрович Сухомлинський. – К.: Радянська школа, 1988. – 270 с. – (Першотвір).

9. Сухомлинский В. О. Выбранные творения в пяти томах / Василь Олександрович Сухомлинський. – К.: Радянська школа, 1976. – Т.2. – 670 с.

10. Сухомлинский В. О. Выбранные творения в пяти томах / Василь Олександрович Сухомлинський. – К.: Радянська школа, 1977. – Т.3. – 669 с.

Ольга Цимбаліста

ПЕДАГОГІЧНА СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА ПРОФЕСІЙНОЇ РЕФЛЕКСІЇ ВИКЛАДАЧІВ (ЗА ПОГЛЯДАМИ В. СУХОМЛИНСЬКОГО)

Забезпечення високого рівня професійних компетентностей, безперервний професійний розвиток педагогічного працівника, який готує майбутнього фахівця, регламентовано Законами України «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про освіту» (2017 р.), «Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті». Сучасна ситуація актуалізує потреби соціуму в компетентних викладачах, педагогах-майстрах, які здатні до критичного аналізу, діагностики та корекції власної педагогічної діяльності, оцінки педагогічного досвіду – успішного оволодіння професійною рефлексією в системі методичної роботи.

Аналіз останніх джерел і публікацій продемонстрував, що рефлексія взагалі та професійна зокрема є предметом дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних учених (В. Бажанов, Л. Лебедик [1-3], А. Огурцов, І. Семенов, В. Стрельников [4-7], В. Сухомлинський [8-10], В. Швирев та ін.).

Рефлексія безпосередньо не розглядається в працях Василя Сухомлинського, однак опосередковано пронизана духом усієї його педагогічної діяльності. Хоча поняття «рефлексія» В. Сухомлинський не застосовує, однак, аналізуючи особистість учителя, його особистісне зростання, оперує такими поняттями, як самоспостереження, самооцінка, саморозвиток, самовдосконалення. Особистість учителя, на думку Василя Сухомлинського, постійно перебуває в стані самопізнання. Вона є здатною до рефлексії, яка допомагає їй виходити за межі безпосередніх життєвих ситуацій, переносити центр уваги із ситуативного на істотне, опосередковане, переходити від розвитку окремих психічних властивостей до узагальнення й розвитку цілісності свого Я. Тобто мова йде про так звану особистісну рефлексію.

Спадщина педагогічних творів В. Сухомлинського, які ґрунтуються на рефлексивних засадах, сприяє розвитку й формуванню у педагога здатностей до рефлексивного аналізу. Його праці «Серце віддаю дітям», «Обережно: дитина!» наповнені змістом, який наскрізно просякнутий рефлексивними роздумами.

Так, книга «Серце віддаю дітям» може слугувати ілюстрацією рефлексивних проявів чи рефлексивних суджень автора: 1) самопізнання у вигляді роздумів щодо власних дій і вчинків; 2) самоусвідомлення своїх переживань, відчуттів, вражень; 3) самопрогнозування; 4) самопереконання; 5) проникнення у внутрішній світ дітей, своїх дітей.

В. Сухомлинський наголошував на необхідності формування у вихованців уміння відчувати поряд із собою людину, розуміти її душу, усвідомлювати складний духовний світ, те, як власні вчинки можуть вплинути на душевний стан інших, розвивати здатність не завдавати власними вчинками, своєю поведінкою болю, кривди, турботи, тяжких переживань іншим людям. Своїх учнів він привчав керувати своїми діями, намірами, наголошуючи на тому, що моральною людиною стає